

5. Экспертные оценки в научно-техническом прогнозировании / Г. М. Добров, Ю. В. Ершов, Е. И. Левин, Л. П. Смирнов. — К.: Наукова думка, 1974. — 160 с.
6. Теория прогнозирования и принятия решений / С. А. Саркисян и др. — М.: Высшая школа, 1977. — 351 с.
7. Математика и кибернетика в экономике. Словарь-справочник / Под ред. акад. Н. П. Федоренко, акад. Л. В. Канторовича. — М.: Экономика, 1975. — 700 с.
8. Методологія та методика визначення інтегральних соціальних показників / Відп. ред. Ю. І. Саєнко. — К.: Ін-т соціології НАНУ, 2004. — 372 с.
9. Український соціум: інтеграція інтелектуального потенціалу / В.К. Врублевський та ін. — К.: Ін-т соціології НАНУ, 2005. — 396 с.
10. Шкурупій О. В. Інтелектуальний капітал в умовах становлення постіндустріального суспільства: імперативи глобального економічного розвитку та орієнтири для України: монографія / О. В. Шкурупій. — Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. — 303 с.
11. Бунге М. Интуиция и наука / М. Бунге / Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1967. — 328 с.
12. Бушельов С. Д., Гурвич Ф. Г. Экспертные оценки / С. Д. Бушельов, Ф.Г. Гурвич. — М.: Наука, 1973. — 276 с.
13. Никифоров А. Є. Промислова політика: навч. посіб. / А. Є. Никифоров. — К. КНЕУ, 2008. — 464 с.

Статтю подано до редакції 10.04.12 р.

УДК 330.534

*Д. О. Дем'янчук, аспірант
кафедри макроекономіки та державного управління
ДВНЗ «Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»*

НАЦІОНАЛЬНІ ЗАОЩАДЖЕННЯ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

АНОТАЦІЯ. Глибокий аналіз національних заощаджень неможливий без дослідження основних макроекономічних показників, які інформують про результати економічної діяльності країни. Національні заощадження необхідно дослідити перш за все в системі національних рахунків. У межах саме категорії доходу аналіз заощаджень виявиться повним і ґрунтовним. Розглянуто національні заощадження в системі національних рахунків, дається визначення сутності та класифікації заощаджень, також відзначаються пе-

рвинні та вторинні доходи, отримані в результаті розподілу та перерозподілу валового продукту та доходу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: національні заощадження, система національних рахунків, валовий національний дохід, кінцеве споживання, приватні заощадження, державні заощадження, заощадження підприємств, заощадження домогосподарств.

АННОТАЦИЯ. Глубокий анализ национальных сбережений невозможен без исследования основных макроэкономических показателей, которые информируют о результатах экономической деятельности страны. Национальные сбережения необходимо исследовать прежде всего в системе национальных счетов. В рамках именно категории дохода анализ сбережений окажется полным и обстоятельным. В статье рассматриваются национальные сбережения в системе национальных счетов, дается определение сущности и классификации сбережений, также отмечаются первичные и вторичные доходы, полученные в результате распределения и перераспределения валового продукта и дохода.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: национальные сбережения, система национальных счетов, валовой национальный доход, конечное потребление, частные сбережения, государственные сбережения, сбережения предприятий, сбережения домохозяйств.

ANNOTATION. Deep analysis of national savings is impossible without the study of macroeconomic indicators that inform about the economic performance of the country. National savings should be studied primarily in the System of National Accounts. Within the same category of revenue savings analysis will be complete and thorough. The article deals with national savings in the system of national accounts, defines the nature and classification of the savings, characterizes primary and secondary incomes derived from the distribution and redistribution of GDP and income.

KEY WORDS: national savings, the system of national accounts, gross national income, final consumption, private savings, government savings, savings of companies, savings of households.

Постановка проблеми. Дослідження процесу заощадження є одним із найважливіших досліджень в економічній теорії. Найпростіше уявлення про заощадження зводиться до такого визначення: заощадження — це та частина всього доходу в економіці, яка не споживається. Тобто, заощадження (S) — це дохід (Y) за мінусом видатків на споживання (C):

$$S = Y - C. \quad (1)$$

Заощадження відіграють дуже важливу роль у національній економіці, визначаючи темпи економічного зростання, рівень технічного і технологічного озброєння виробництва, сукупне споживання, добробут населення. Національні заощадження (*SN*) складаються із державних (*SG*) і приватних (*Spr*) заощаджень, останні в свою чергу складаються із заощаджень підприємств і заощаджень домогосподарств:

$$SN = SG + Spr. \quad (2)$$

Національні заощадження використовуються в суспільному відтворенні через інвестиції. Заощадження конвертуються у фонд нагромадження, який складається із валового і чистого нагромадження.

Глибокий аналіз національних заощаджень неможливий без дослідження основних макроекономічних показників, які інформують про результати економічної діяльності країни та існують для макроекономічного аналізу функціонування національної економіки.

Тобто, національні заощадження необхідно дослідити перш за все в системі національних рахунків (СНР). У межах саме категорії доходу аналіз заощаджень виявиться повним і ґрунтовним.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблеми національних заощаджень досліджують відомі вітчизняні вчені: О. Ватаманюк, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, С. Злупко, Б. Кваснюк, С. Киреев, С. Панчишин, І. Радіонова, М. Савлук. Заслужують на увагу дослідження процесів заощадження зарубіжних науковців Н. Акіндінової, А. Булатова, П. Грегорі й ін. Водночас багато питань, пов'язаних з дослідженням національних заощаджень, є недостатньо вивченими. Актуальним залишається розуміння взаємозв'язків між заощадженням і макроекономічною стабільністю та економічним зростанням.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній системі національного рахівництва використовуються такі показники доходу [1, с. 9]: валовий внутрішній продукт; чистий внутрішній продукт; валовий національний дохід; чистий національний дохід; валовий наявний дохід; чистий наявний дохід; валовий прибуток, змішаний дохід; валове заощадження; чисте заощадження; зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів; дивіденди; доходи від власності; оплата найманих працівників; соціальні допомоги та ін.

Взагалі слід зазначити, що в системі СНР дохід розуміється як грошові надходження від виробничої, продуктивної, легальної діяльності за поточний рік.

Центральне місце в дослідженні доходу на макроекономічному рівні займає аналіз валового внутрішнього продукту (ВВП).

ВВП — це ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених у країні за певний період. ВВП включає лише продукцію кінцевого використання і не включає проміжну продукцію, яка купується з метою подальшого перероблення чи перепродажу. ВВП є не лише виробленим за рік кінцевим продуктом, а й показником первинних доходів, які отримують резиденти всередині країни, тобто економічні одиниці, які реалізують свої економічні інтереси на території даної країни незалежно від їх національної належності.

Відомо, що ВВП за доходами являє собою суму первинних доходів, створених резидентами за певний період (рахують за рік) [2, с. 45—51]:

ВВП = зарплата найманих працівників + валовий прибуток + змішаний дохід + податки на виробництво та імпорт — субсидії на виробництво та імпорт. (3)

ВВП за витратами визначається як сума всіх видів кінцевого використання (за рік) [2, с. 45—51]:

$$\text{ВВП} = \text{кінцеве споживання} + \text{валове нагромадження} + \text{чистий експорт} \quad (14)$$

чисте придбання цінностей
валове нагромадження змінних запасів
основного капіталу оборотних коштів
(товарно-матеріальних запасів)

Витрати, пов'язані з валовим нагромадженням основного капіталу та зміною запасів оборотних коштів, являють собою інвестиції, так як вони збільшують виробничий потенціал економіки.

Сучасний макроекономічний аналіз розмежовує кінцеві витрати приватного та державного секторів. Споживчі витрати домогосподарств і некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства, називають «приватним споживанням», а споживчі витрати сектору загального державного управління визначають як «державне споживання». Таким чином, кінцеві спожив-

чі витрати розпадаються на дві складові: приватне споживання та державне споживання. Так само валове нагромадження складається із валових приватних інвестицій і валових державних інвестицій. У зв'язку з цими доповненнями формула (4) набуває такого вигляду:

$$Y = C + I + G + NX, \quad (5)$$

де Y — ВВП країни; C — приватне споживання; I — валові приватні внутрішні інвестиції; G — державні закупівлі; NX — чистий експорт (експорт — імпорт).

Але ВВП нечітко відображає доходи, які має країна в своєму розпорядженні. По-перше, ВВП включає амортизацію (споживання основного капіталу), яка не є елементом доданої вартості (а ВВП за своєю сутністю є сумою доданих вартостей, які створюються в галузях національної економіки за рік). Тому в національному рахівництві застосовується точніший показник внутрішнього продукту — чистий внутрішній продукт, який обчислюється за формулою:

$$NDP = Y - A, \quad (6)$$

де NDP — чистий внутрішній продукт, A — амортизація.

По-друге, певна частина первинних доходів, які отримані від виробничої діяльності резидентів, може розподілятися нерезидентам (так, інші країни, які надали кредит, отримують проценти за кредити із первинних доходів від виробничої діяльності резидентів). Інша ситуація: частина первинних доходів із інших країн може бути розподілена на користь резидентів (наприклад, оплата праці заробітчанами за кордоном).

Таким чином, з'являється ще один макроекономічний показник, який враховує доходи від зовнішньоекономічної діяльності, — це валовий національний дохід, який обчислюється за формулою:

$$GNI = Y + NIf, \quad (7)$$

де GNI — валовий національний дохід; Y — валовий внутрішній продукт; NIf — чисті первинні доходи, отримані з-за кордону, які дорівнюють різниці між первинними доходами, отриманими резидентами за кордоном (заробітна плата, наприклад) і первинними доходами, отриманими нерезидентами від виробничої діяльності резидентів (наприклад, проценти за кредити).

Відповідно чистий національний дохід дорівнює сумі чистого внутрішнього продукту (*NDP*) і сальдо первинних доходів, одержаних з-за кордону (*NIf*).

Найбільш повно характеризує національний дохід країни валовий національний наявний дохід, який визначається за такою формулою:

$$GNDI = GNI + NTRf, \quad (8)$$

де *GNDI* — валовий національний наявний дохід; *GNI* — валовий національний дохід; *NTRf* — чисті поточні трансферти, отримані з-за кордону (це сальдо поточних трансфертів, які надходять у країну від нерезидентів і поточних трансфертів, які надходять у розпорядження нерезидентів).

Валовий національний наявний дохід — це дохід зароблений та отриманий від зовнішньоекономічної діяльності, яким має право розпоряджатися країна. Частина цього доходу спрямовується на споживання, інша частина — на заощадження. Тому формула національних заощаджень має такий вигляд:

$$SN = GNDI - CN, \quad (9)$$

де *SN* — національні заощадження, *GNDI* — валовий національний наявний дохід, *CN* — кінцеве споживання.

Кінцеве споживання — це вартість товарів і послуг для задоволення індивідуальних і колективних потреб людей. Кінцеве споживання включає витрати на кінцеве споживання домогосподарств, органів державного управління та некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства.

Звідси випливає таке визначення національних заощаджень — це та частина валового національного наявного доходу, яка не використовується на кінцеве споживання. Але це визначення є неповним, яке сформульовано виходячи із формули (9), воно недостатньо розкриває сутність національних заощаджень.

Доцільно та необхідно для подальшого наукового аналізу проблеми навести визначення національних заощаджень, які пропонують автори відомих монографій по проблемах заощадження.

Так, д-р екон. наук Б. Є. Кваснюк у монографії «Національні заощадження та економічне зростання» відзначає, що «... частина сукупного доходу домашнього господарства, фірми чи держави в цілому, яка не споживається, приймає форму заощаджень. Вони,

таким чином, дорівнюють доходу за мінусом видатків на споживання...заощадження завжди виступають певним відрахуванням від поточного споживання, вони забезпечують стійке підвищення рівня капіталоозброєності та продуктивності праці, зайнятості населення, максимум споживання на одного працівника і, врешті-решт, оптимізують економічний добробут» [1, с. 7]. Автор наголошує, що саме «...валовий національний наявний дохід є реальним доходом, який використовується для кінцевого споживання та заощадження нації...Заощадження виступають потенційним джерелом інвестицій та визначають темпи економічного зростання, розвиток науково-технічного прогресу, добробут населення» [1, с. 21].

Автор ще однієї відомої монографії «Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз» д-р екон. наук О.З. Ватаманюк підкреслює, що «сучасна економічна теорія визначає заощадження, як ту частину доходу, що не витрачається на поточне споживання. Поняття заощадження зазвичай вводять під час глибшого аналізу моделі кругопотоку та розгляду найважливіших макроекономічних тотожностей...Національні заощадження визначають як частину національного доходу (Y) за вирахуванням споживання (C) та урядових закупівель товарів і послуг (G): $S = Y - C - G$. У закритій економіці заощадження дорівнюють інвестиціям: $S = I$ » [3, с. 23—24].

Західні економісти П. Самуельсон і В. Нордгауз визначають заощадження як «різницю між використовуваним індивідом доходом і його видатками на споживання»[4, с. 622]. Деякі західні автори відзначають необхідність враховувати крім витрат на споживання ще і грошові витрати на сплату податків, таким чином при відніманні цих статей витрат із отриманого доходу масо розміри заощадження [5, с. 400].

Автори відомої монографії «Доходи та заощадження в перехідній економіці України» дають визначення заощадження як тієї «...частини використовуваного доходу, що не витрачається на споживання...Заощадження є пропозицією позичкових коштів: $S = I(r)$, де r — реальна процента ставка» [6, с. 177—178].

Російська економічна школа аналогічно підходить до визначення поняття «заощадження» як тимчасово невикористаної частини доходу, яка згодом накопичується [7, с. 4].

Можна навести і таке визначення заощаджень: «...заощадження як економічна категорія відображає систему суспільних

відносин між індивідами з приводу збереження грошових коштів для їх використання у майбутньому та визнання діалектичної природи цієї категорії, яка формується суперечностями щодо періодичності отримання доходу, його неспівставності з вартістю окремих товарів, послуг та ієрархією потреб» [8].

Сформулюємо власне визначення поняття «національні заощадження». Це система економічних відносин, яка включає сукупність взаємодіючих елементів такої динамічної сфери як процес заощадження на макрорівні, що постійно змінюється під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на перетворення частини неспожитих, невитрачених доходів суб'єктів господарювання на заощадження, а в подальшому — на майбутні інвестиції.

Автори відомих монографій і наукових публікацій по проблемах заощаджень разом з визначенням заощаджень розглядають структуру заощаджень, яка подається таким чином:

1) національні заощадження поділяються на: особисті, бізнесові та державні, або складаються із приватних та державних заощаджень; приватні заощадження в свою чергу включають заощадження підприємств та заощадження домогосподарств [1, с. 7—50];

2) сумарні заощадження в економіці — це сума заощаджень трьох секторів: приватного (Sp), державного (SG) та іноземців (решти світу) (Sf):

$$S = Sp + SG + Sf. \quad (10)$$

Заощадження приватного сектору (Sp) дорівнюють різниці між доходом ($Y+V-T$) і споживанням (C):

$$Sp = (Y + V - T) - C, \quad (11)$$

де T — чисті податки, тобто сплачені податки за мінусом отриманих трансфертних платежів, V — сума чистих факторних доходів іноземців і чистих трансфертних платежів з-за кордону.

Приватні заощадження (Sp) складаються із заощаджень підприємств (нерозподілені прибутки та амортизація) і заощаджень домогосподарств.

Державні заощадження (SG) — це різниця між доходами держави та її видатками на закупівлю товарів і послуг:

$$(SG) = T - G. \quad (12)$$

Сума $Sp+SG$ визначає національні заощадження (SN).

$$\text{Заощадження іноземців } Sf = -(Xn + V), \quad (13)$$

де Xn — чистий експорт.

Заощадження іноземців в Україні додатні, якщо Україна має дефіцит поточного рахунку [3, с. 24—25]. Заощадження решти світу в Україні ще називають припливом капіталу, або чистими іноземними інвестиціями [6, с. 180].

У науковій літературі також можна знайти таку формулу валових приватних заощаджень:

$$Sp = (Y + V + F + N - T) - C, \quad (14)$$

де просто в порівнянні з формулою (11) введено додаткові позначення: F — державні трансфери приватному сектору, N — проценти з обслуговування державного боргу.

Також є більш розширена формула державних заощаджень (у порівнянні з формулою (12)) [6, с. 179—180]:

$$SG = (T - F - N) - G; \quad (15)$$

3) національні заощадження також поділяються на валові та чисті заощадження. Чисті заощадження дорівнюють валовим заощадженням за мінусом амортизації;

4) в економічній літературі можна зустріти поняття «вимушених заощаджень» [3]. Економічна енциклопедія визначає їх як «форму заощаджень, які утворюються через дефіцитний стан споживчого ринку. За хронічного дефіциту споживчих товарів і послуг частина доходів перетворюється на заощадження... В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки вимушені заощадження мають, як правило, тимчасовий характер... Для командно-адміністративної системи... вимушені заощадження як зворотний бік дефіцитності споживчого ринку постійне, стійке явище» [9, с. 582].

У сучасній економічній літературі автори наводять різні класифікації заощаджень, виходячи із напрямків своїх досліджень. Так, класифікація заощаджень індивідуальних інвесторів (домогосподарств, населення) полягає в поділі на споживчі та інвестиційні (за характером використання); поточні та довгострокові (за терміном існування); моноцільові та багатocільові (за напрямками використання) [10, с. 266].

Ряд авторів вводять таке поняття, як «неорганізовані нагромаджені заощадження», які визначають сумою коштів, що знаходяться в розпорядженні домогосподарств, існують у вигляді готівки і в інших формах заощаджень, не інвестуються в цінні папери, депозити, паї і організовану підприємницьку діяльність. На протигагу існує поняття організованих накопичених заощаджень [11].

Взагалі зауважимо, що в питанні сутності та класифікації заощаджень сучасна наука досягла компромісу та взаєморозуміння. Здебільшого дискусії стосуються ролі заощаджень і пов'язаних з ними інвестицій в економічному розвитку національної економіки, ефективності заощаджень з точки зору їх впливу на зростання, розширення виробництва, науково-технічний прогрес суспільства, збільшення сукупного споживання та зростання добробуту населення. Немає єдиного підходу до визначення ролі різних економічних суб'єктів у процесі заощадження. Так, Б. Є. Кваснюк у своїй монографії акцентував увагу на визначальній ролі заощаджень підприємств. «Взагалі західна версія теорії заощаджень виходить з моделі життєвого циклу споживання та заощаджень саме в домашньому господарстві, ... вважаючи, що чим більше в тій чи іншій країні частка молодих поколінь, тим більше у ній рівень національних заощаджень. У цьому підході є багато слушних висновків, однак... головні потоки заощаджень та інвестицій утворюють саме виробничі структури» [1, с. 8].

Проте більшість дослідників наголошує на особливій ролі заощаджень домогосподарств, на зростання питомої ваги таких заощаджень у загальному обсягу національних заощаджень¹.

Так, автори колективної монографії «Активізація інвестиційного процесу в Україні» підкреслюють, що «особлива роль домо-

¹ Див. напр.: *Ватаманюк О.З.* Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз; Ватаманюк О.З. Макроекономічний аналіз заощаджень в економіці України: автореф. дис. ... д-р екон. наук. — Л., 2007; *А.Я.Берегуля.* Заощадження населення в умовах економічного зростання: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Одес. держ. ек. ун., 2007; *В. В. Жупанін.* Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Акад. фін. упр. — К., 2009; *Я. В. Петренко.* Трансформація приватних заощаджень в інвестиції в транзитивній економіці: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Х., 2009; *Шевалдіна В. Г.* Заощадження населення у формуванні банківських ресурсів: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — К.: КНЕУ, 2011; *Красножон С. В.* Індивідуальні інвестори та фінансовому ринку України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — К.: КНЕУ, 2011; *Доходи та заощадження в перехідній економіці України.* — Л., 2003. — 405 с.; *Активізація інвестиційного процесу в Україні.* — К.: КНЕУ. — 2012.

господарств (у процесі заощадження та в перетворенні заощаджень на інвестиції) полягає в такому:

— виняткова роль фізичних осіб у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу;

— фізичні особи як суб'єкт у системі відносин власності ринкової економіки.»

І далі: «...домінування фізичних осіб у процесі формування заощаджень — явище об'єктивне, першоосновою для якого є їхня виняткова роль у відносинах власності на фактори виробництва та економічні ресурси, і, відповідно, розподілі валового внутрішнього продукту» [10, с. 262—263].

Економічна теорія, аналізуючи процеси розподілу та перерозподілу валового продукту та національного доходу, відзначає формування первинних і вторинних доходів у суспільстві.

Так, первинні доходи привласнюють суб'єкти господарювання від своєї участі в процесі виробництва або з активів, які використані у виробничих цілях. На етапі розподілу первинних доходів їх ресурси розпадаються на такі складові:

— прибуток від виробництва та змішаний дохід;

— оплата праці найманих працівників;

— податки (за виключенням субсидій) на виробництво та імпорт;

— проценти, дивіденди та інші аналогічні доходи;

— доходи від оренди.

На етапі вторинного розподілу доходів:

— поточні податки на дохід та майно;

— соціальні допомоги і внески на соціальне страхування;

— інші поточні трансферти [1, с. 19—20].

Вторинний розподіл (або перерозподіл) характеризує наявний дохід, який використовується на кінцеве споживання та заощадження.

Визначення первинних і вторинних доходів, отриманих у результаті розподілу та перерозподілу валового продукту та доходу, має дуже важливе значення для аналізу заощадження, з'ясування ролі різних суб'єктів економіки в процесі заощадження, виявлення різних форм заощаджень та оцінки їх ефективності та результативності в забезпеченні економічного зростання.

Висновки з дослідження. Аналіз національних заощаджень необхідно починати з дослідження основних макроекономічних пока-

зників, оскільки в межах саме категорії доходу аналіз заощаджень виявляється найбільш повним. Національні заощадження — це та частина валового національного наявного доходу, яка не використовується на кінцеве споживання. Більш глибоке визначення національних заощаджень обов'язково враховує розгляд заощаджень як системи економічних відносин. Така система включає сукупність взаємодіючих елементів динамічної сфери — процесу заощадження на макрорівні, що постійно змінюється під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на перетворення частини неспожитих доходів суб'єктів господарювання на заощадження, а в подальшому — на майбутні інвестиції.

Література

1. Національні заощадження та економічне зростання / За ред. д-ра екон. наук Кваснюка Б. Є. — К.: МП «Леся», 2000. — 304 с.
2. Савченко А. Г. Макроекономіка. — К.: КНЕУ, 2005. — 440 с.
3. Ватаманюк О. З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монографія / О. З. Ватаманюк. — Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 536 с.
4. Самуельсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка / Пер. з англ. — К.: Основи, 1998. — 718 с.
5. Доланд Э. Дж., Кемпбелл К. Д., Кемпбелл Р. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. — М., Л.: Профико, 1991. — 515 с.
6. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / За ред. С. Панчишина та М. Савлука. — Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 406 с.
7. Белугин Ю. М. Сбережения и безналичные расчеты вкладчиков Сберегательного банка СССР. — М.: Финансы и статистика, 1988. — 356 с.
8. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України: автореф. дис. ... канд. екон. наук / В. Жупанін. Ак. фин. упр., Наук.-дослід. фінанс. ін.-т. — К., 2009. — 19 с.
9. Економічна енциклопедія. — К.: Академія, 2000. — Т. 1. — 835 с.
10. Активізація інвестиційного процесу в Україні: Колект. монографія за ред. М. І. Диби, Т. В. Майорової. — К.: КНЕУ, 2012. — 472 с.
11. Петренко Я. Трансформація приватних заощаджень в інвестиції в транзитивній економіці: автореф. дис. ... канд. екон. н. — ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2009. — 19 с.; Петренко Я. Неорганізовані нагромаджені заощадження в механізмі трансформації заощаджень в інвестиції // Економіка України. — 2010. — №1.

Статтю подано до редакції 25.03.12 р.